

# A

**Aber, Wenn und Gar sind des Teufels War'** [*De, ha és sőt az ördög portékája*]: nincs az olyan állításnak, ígéretnek semmi értéke, amelyet a valósággal ellenkező vagy teljesíthetetlen feltételtől tesznek függővé

≈ *Ha a ha nem volna, koldus is úr volna* (rég) | ≈ *Ha görbe nem volna a löcs, nyújtó lehetne* (rég)

**Adler brüten keine Tauben** [A sas nem költ ki galambot]: kiváló embernek tehetséges gyermekei szoktak lenni

= *Sasnak sas a fia* | ≈ *A farkasnak sohasem lesz bárány fia* (rég)

❖ A nagy testű, méltóságteljes röptű sas az uralkodói hatalom, a fenségesség, az igazságosság jelképe.<sup>26</sup> Az aiszóposzi mesék ezt a szimbolikát veszik és örökítik át: miként a földön az oroszlán, a tengerekben a delphin, az égen a sas uralkodik.

**R:** Den Baum erkennt man an den Früchten | Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm | Von böser Kuh kommt kein gutes Kalb | Wie der Acker, so die Rüben, wie der Vater, so die Buben | Wie der Baum, so die Birne | Wie der Baum, so die Frucht; wie die Blume, so Duft | Wie der Vater, so der Sohn | Wie die Katze, so das Kätzlein | Wie die Mutter, so die Tochter

**V:** Eine Taube heckt keinen Adler | Eulen hecken keine Falken | Raben brüten keine Tauben | Von Eulen kommen keine Sperber | Wie der Vogel, so das Ei

**Adler fangen keine Fliegen** [A sas nem fogdos legyet]: a nagy ember nem foglalkozik apró dolgokkal

= *A sas legyet nem fogdos* (rég) | ~ *Ha sas vagy, szűnyogot ne vadássz!* (rég)

☞ Ez a közmondás már Wittenwiler A GYŰRŰ [Ring] című satirikus költeményében olvasható: „Ze grossen dingen scholt dich piegen; Won chain adler vahet fliegen” [Nagy dolgokra szánd magad, mert a sas nem fogdos legyet] (XV. század eleje).

○ *Görög* Αετός μυίας οὐ θηρεύει [A sas nem fogdos legyet] (Aposztolész: Közmondások – 1538)

**V:** Löwen fangen keine Mäuse

**Adler fliegen nicht mit Holzkrähen** [A sas nem repül együtt a varjúval]: mindenki a maga társadalmi helyzetének megfelelő ismeretségeket kössön!

~ *Minden daru keresse meg a varját* (nép) | ≈ *Kutyá kutyával, guba gubával* (táj)

<sup>26</sup> Vö. *bátor, mint a sas* 'bámulatosan vakmerő'.

**R:** Gleich sucht sich, gleich findet sich | Gleich und gleich gesellt sich gern  
| Kappe um Kappe, Schlappe um Schlappe | Sage mir, mit wem du um-  
gehst, und ich sage dir, wer du bist | Sage mir, mit wem du umgehst, und  
ich sage dir, wer du bist

**Affen bleiben Affen, wenn man sie auch in Samt {Sammet} kleidet**  
[Majom marad a majom, ha bársonyba öltözteted is]: az ember értékét nem  
öltözete alapján kell megítélni

~ *Az majom ugyan majom, ha aranyas ruhába öltöztetik is (rég)* (1598)

☞ Luthernél ez a közmondás imígyen szerepel: *Die Griechen sprechen:*  
*Ein affe, wenn er gleich Knigeskleider an hette, So were er doch ein affe*  
[A görögök mondják: egy majom, ha királyi ruhát viselne is, mégis csak  
majom volna] (1534–1535).

○ *Görög* „Πίθηκος γὰρ ὁ πίθηκος, ἡ παροιμία φησί, κᾶν χρύσεια ἔχη  
σύμβολα” [A majom az majom, tartja a közmondás, ha aranyba öltöz-  
teted is] (Lukianosz – 165 u.) • *Latin* Simia simia est, etiamsi aurea  
gestet insignia [A majom az majom, ha aranyba öltözteted is] (Erasmus:  
Adagiorum, I. vii. 11. – 1536)

**R:** Das Kleid macht nicht den Mann, der Sattel macht kein Pferd | Goldner  
Zaum macht schlechtes Pferd nicht besser | Schöner Apfel ist auch wohl  
sauer | Wenn man die Sau sattelt, wird deshalb kein Reitpferd {Zelter}  
deshalb daraus

**E:** Kleider machen Leute | Schöne Federn machen einen schönen Vogel

**Alle listigen Füchse kommen endlich beim Kürschner in der Beize  
zusammen** [Minden ravasz róka végül a tímárnál találkozik a csávában]:  
a sorozatos bűnökre előbb-utóbb ráfizet az ember

≈ *Okos a róka, de csávába jut (rég)*

**R:** Der Dieb stiehlt so lange, bis er an den Galgen kommt | Der Krug geht  
so lange zu Wasser {zum Brunnen}, bis er bricht | Die Gans geht so  
lange zur Küche, bis sie (am Spiess) stecken bleibt | Man hängt den Dieb  
nicht eher, bis man ihn gefangen hat

**Alle sind nicht Jäger, die das Horn (gut) blasen** [Nem mind vadász, aki  
a kürtöt (kiválóan) fújja]: nem mindenki az, aki annak látszik

≈ *Nem mind juhász, akinél kampó van (nép)*

☞ Az első német forrás, amelyben ez a közmondás előfordul, a *kürtöt* többes  
számban használja: „Es sind nit all jager, dy dy horner plasent” (1417).

○ *Középkori latin* Non est uenator omnis qui cornua sufflat: Pastores  
eciam dicuntur cornua flare [Nem mind vadász, aki kürtöt fúj; mint  
mondják, a pásztorok is kürtölnek] (VIII–XII. század)

**R:** Auch rote Äpfel sind wurmstichig | Der Schein trügt | Ein schönes Gesicht  
oft dem Herzen nicht entspricht | Es ist nicht alles Gold, was glänzt | Es  
ist nicht jeder dein Freund, der dich anlacht | Es sind nicht alle Engel, die  
eine sanfte Stimme haben | Es sind nicht alle Köche, die lange Messer  
tragen | Es sind nicht alle Mönche, die eine schwarze Kappe tragen

**Alle Wege führen nach Rom\*** [Minden út Rómába vezet]: ugyanaz a cél többféle módon elérhető

= *Minden út Rómába vezet*

❖ Eredetileg a közmondás a pápa által megtestesített keresztény hithez és annak római központjához vezető ezernyi útra vonatkozott. Változataiban számos nép a kultúrájában jelentős szerepet betöltő várost nevezi meg: az észti Szentpétervárat, a finn Turkut (az egykori fővárost), az orosz Moszkvát, a török Mekkát, a kínai pedig Csangant<sup>27</sup>. Ez a proverbium egyes nyelveken belüli, önálló kialakulása mellett szól. • A frankfurti repülőtér Európa negyedik legnagyobb légikikötője. Éppen ezért nem tűnik dicsekvésnek a reklámszövege: *Alle Wege führen nach Frankfurt* [Minden út Frankfurtba vezet].

○ *Középkori latin* Mille viae ducunt homines per saecula Romam [Ezer út vezet az embert az évszázadokon át Rómába] (XII. század)

**P:** Alle Wegen führen nach Rom. Quo vadis? [Minden út Rómába vezet. Quo vadis?]

**Alle wissen guten Rat, nur nicht, der ihn nötig hat** [Mindenki érti a jó tanácsot, csak az nem, akinek szüksége van rá]

~ *Semmirevaló a tanács, ha követője nincs* (rég)

**Allen Leuten {Menschen} recht getan ist eine Kunst, die niemand kann\*** [Mindenki kedvére tenni oly művészet, amelyhez senki sem konyít]: bármit teszünk is, mindig akad valaki, akinek nem tetszik a viselkedésünk  
≈ *Nem lehet mindenkinek kedvére tenni* | ≈ *Mindenkinek tetszeni lehetetlen, akarni bolondság* (nép)

**R:** Man kann es nie allen recht machen

**Aller Anfang ist schwer\*** [Minden kezdet nehéz]: a dolgokat néha nehéz elkezdni, de ha sikerül, akkor már rendben mennek

= *Minden kezdet nehéz* | ≈ *Első nyérés kutya vesztés* (nép)

❖ A gyűjteményekben gyakran felbukkanó *Omne initium difficile* nem ókori, görög-latin közmondás, hanem e német proverbium latinizált változata. Már az I. században megvan Aranyaszavú Szent Péternél, és Boethius is használta 500 körül: „Maximum enim fortasse omnium, ut dicitur, principium, quare et difficillimum” [De a legnagyobb dolog, mint mondják, a kezdet, s ezért a legnehezebb is]. • Fleck FLÓRA ÉS BLANCHEFLUR [Flore und Blanche-flur] című romantikus történetében ránk maradt változata: „Ouch ist manic anevanc Herter dan daz ende” [S némely kezdet nehezebb a befejezésnél] (Fleck: Flore és Blanche-flur – 1220 k.).

○ *Szuahéli* Mwanzo ni mgumu [A kezdet nehéz]

**R:** Anfang ist kein Meisterstück | Die ersten Pflaumen sind immer madig

<sup>27</sup> Csangan: a Tang-dinasztia (618–907) korának egymillió lelket számláló s az akkori világ legnagyobb városa, a kereskedelem és kultúra egyik központja. Innen indult a selyemút. Mai neve Hszian.

**Aller guten Dinge sind drei\*** [Minden jó dologból három van]: a harmadik tárgy vagy személy szerencsét hoz vagy a teljesség érzetét kelti

≈ *Három a magyar igazság (sz)* | ≈ *Három a szent szám (táj) (sz)*

☒ Hans Sachs, a híres mesterdalnok írja: „Dem alten Sprichwort nach, das sagt, aller guten ding solln drey sein” [A régi közmondás szerint, amely azt mondja, hogy minden jó dologból háromnak kell lennie] (1561).

❖ Az európai (s következésképp a germán) mitológiában és folklórban a hármas a gazdag szimbolikus jelentéskörrel rendelkező számok közé tartozik. Gyakori a háromszori ismétlés motívuma: nagyobb részben valamilyen mágikus eljárás elvégzésével kapcsolatban említik. A népmesében a hősnék három nehéz feladatot kell megoldania, a népi gyógyászatban pedig háromszor kell megismételni ugyanazt a gyógymódot, hogy hatásos legyen. • A kínai hagyományban a trigramma föld-ember-ég hármasságát jelenti, s a TAO-TÖ-KING szerint minden a háromból származik: „Az út szülte az egyet, az egy a kettőt, a kettő a hármat, a három valamennyi létezőt” (Tao Te King 42., Weöres S. ford.).

○ *Ófrancia* Tierce foïe, ce est droiz [A harmadik alkalom a helyes] (Róka-regény – 1174–1250)

**P:** „Aller guten Dinge sind drei”, sagte das vierte Rad am Wagen und ließ die Luft ab [– Minden jó dologból három van – mondta a gépkocsi negyedik kereke, és kiengedte a levegőt]

**Alles Ding hat seine Zeit\*** [Mindennek megvan a maga ideje]: mindennek eljön a maga ideje

= *Mindennek üdeje vagyon* (rég) (1598)

○ † *Középkori latin* „Omnia tempus habent” [Mindennek megszabott ideje van] (Vulgata, Préd 3,1 – V. század)

**V:** Jedes Ding hat seine Zeit

**Alles mit Maß\*** [Mindent mértékkel]: semmit sem jó túlzásba vinni

~ *Minden dologban szömermetességet kövess!* (rég) (1598) | ≈ *Jóból is megárt a sok*

○ *Középagol* „In every thing I wot ther li'th mesure” [Mindenben mértéket kell tartani] (Chaucer: Troilus és Cressida – 1385 k.)

**R:** Gar zu viel ist ungesund – und wenn's lauter Honig wäre | Trink, aber sauf nicht; disputier', aber rauf nicht!

**Alles währt nur eine Weile** [Minden csak egy ideig tart]: egyszer minden véget ér

≈ *Az idő mindent elhoz, mindent meg is emészt* (nép)

**R:** Ist der Tag auch so lang, dennoch kommt der Abend

**Alte Bäume lassen sich nicht biegen** [Öreg fa nem hajlítható]: öregkorban senki sem tudja megváltoztatni az életformáját

~ *Nehéz agg fából gúzst tekerni* (rég) | ≈ *Nehezen tanul a vén ökor* (rég)

**R:** Alte Hunde sind schwer bändig zu machen | Den Baum muss man biegen, solange er jung ist | Wenn der Bär soll tanzen lernen, muss er jung in die Schule gehen

**Alte Diener, Hund und Pferd sind bei Hof in einem {in gleichem} Wert** [Vén szolgának, kutyának és lónak egy {ugyanaz} a becsülete az udvarnál]: a dolgozót csak addig becsülik meg, amíg a munkarejét fel tudják használni

≈ *Vén szolgának, vén kutyának egy a fizetése* (rég)

❖ A kutyák hűségét már az ókorban is elbeszélések sokasága örököltette meg. Legismertebb közülük a homéroszi Argosz, Odüsszeusz kutyája, aki hús esztendőn át várta gazdáját: „Argosz, az eb hát tetvekkel tele nyúlt el a földön. S most, meglátva, hogy ott van az ő közelében Odüsszeusz, farkcsóválva tekintett rá s a fülét lekonyítva” (Odüsszeia 17. 306–308 – i. e. 800 k.). A keresztény ikonográfiában a kutya ugyancsak a hűség szimbóluma.

**Alte Freunde soll man nicht verkaufen {vergessen}, denn man weiß nicht, wie die neuen geraten** [A régi barátot nem szabad áruba bocsátani {elfelejteni}, mert nem tudni, milyen lesz az új]: őrizd hűségesen régi kapcsolataidat!

≈ *Régi barátidat, az újakra való képest, meg ne vessed!* (rég) (1598)

**R:** Bekannte Bahn und alte Freunde sind die besten | Ein alter Freund ist zwei neue wert

**Alte Hunde sind schwer bändig zu machen** [A vén kutyát nehéz megszelídíteni]: öregkorban senki sem tudja megváltoztatni az életformáját

~ *Késő a vén kutyát szelídíteni* (nép) | ≈ *Nehéz agg lóból poroszkát csinálni* (rég) (1598)

☞ Luther gyűjteménye ezt a közmondást az alábbi változatban hozza: *Alte hunde sind nicht gut bendig zu machen* [Vén kutyát nem jó szelídíteni] (Sprichwörter 236. – 1528 k.).

**R:** Alte Bäume lassen sich nicht biegen | Den Baum muss man biegen, solange er jung ist | Wenn der Bär soll tanzen lernen, muss er jung in die Schule gehen

**Alte Krähen sind schwer zu fangen** [Nehéz az öreg varjat megfogni]: a tapasztalt embert nehéz megtéveszteni

~ *Az öreg hal nehezen kapja be a horgot* (táj)

**R:** Alte Spatzen fängt man nicht mit Spreu | Alte Sperlinge fängt man nicht mit Spreu | Ein alter Fuchs geht nicht zum zweiten Mal ins Garn

**Alte Spatzen fängt man nicht mit Spreu** [Az öreg verebet nem fogod meg pelyvával]: a tapasztalt embert nehéz megtéveszteni

≈ *Nehéz a rókát kétször az törbe ejteni* (rég) (1598) | ≈ *Vén rókának sok a lyuka*